

Een gouden bruiloft en de gevolgen

Marianka Spanjaard

Op 10 april 1811, nu 200 jaar geleden, verschenen Salomon Jacobs en Sara Davids bij de Mairie (gemeentehuis) van Borne om te trouwen. Het jaar daarop, in maart 1812, nam Salomon de familienaam 'Spanjaard' aan. Sara was de zeventienjarige dochter van de oude rommelarijverkoper Van Gelder, van het Bornse Veld. Salomon, 27 jaar oud, was marskramer en ging de boer op met allerhande koopwaar. Hij woonde ook op het Bornse Veld. Salomon was afkomstig van net over de grens, uit Bodendorf, een dorp bij Remagen aan de Rijn. Via Zwolle had hij zich in Borne gevestigd. Het zal Salomon en Sara daar goed zijn bevallen: zij bleven er wonen en kregen er vijftien kinderen, waarvan er negen volwassen werden.

Van fabrikleur naar textielfabrikant

Sprak Salomon oorspronkelijk Jiddisj, al gauw drukte hij zich even gemakkelijk uit in het Twents. Hij was bepaald niet ongeletterd: hij schreef Hebreeuws en Nederlands en hoogstwaarschijnlijk ook Duits.

Salomons handel ontwikkelde zich voorspoedig en in de loop van de jaren richtte hij zich steeds meer op de verkoop van textielproducten. Deze liet hij fabriceren door de thuiswevers in en om Borne. Zijn zaken gingen steeds beter. De klantenkring breidde zich uit tot ver buiten Overijssel, tot in het westen van Nederland toe. Salomon schakelde zijn oudste zoons in die een deel van de contacten met de klanten konden onderhouden. Eerst Jacob en Benjamin en nadat de laatste was vertrokken naar Hoogeveen nam Levie het van hem over.

Toen Salomon er in 1852 mee ophield, verkochten Sara en hij de bloeiende zaak aan Jacob en Levie. De winkel die Sara had gedreven ging naar zoon Nathan. De beide jongste zoons, David en Abraham gingen hun geluk in Amsterdam beproeven. De drie

dochters Dientje, Doortje en Lena werden aan de man gebracht, in die tijd dé levensverzekering voor een vrouw .

Vijftig jaar getrouwd

Op 10 april 1861 – Salomon en Sara waren toen 77 en 67 jaar oud- vierden zij hun gouden bruiloft. Het werd een groot feest dat niemand in Borne zal zijn ontgaan. De kinderen hadden het prachtig georganiseerd, er werden geschenken aangeboden, alle 50 kleinkinderen waren aanwezig en er werd een indrukwekkende dienst gehouden in de kleine Bornse synagoge die Salomon nog had helpen bouwen. Bal in Carelshaven, bal bij Meiling en na vier dagen nog vuurwerk op de Markt toe. Ruim een week later overleed Salomon.

Berith Salom opgericht

Op het feest kwam één van de gasten, Salomon Cahn, op de gedachte een stichting op te richten met als doel het doen van een bruidsgift aan vrouwelijke nazaten van Salomon en Sara. Iedereen vond het een goed en passend idee en zo kwamen

Groepsfoto genomen bij gelegenheid van het 135-jarig bestaan van Berith Salom in 1996 in Delden

de dag na het feest de zoons, de schoonzonen en nog enkele andere mannelijke familieleden bij Salomon thuis en daar werd opgericht de stichting Berith Salom, dat verbond van Salomon betekent. In 1888 werd Berith Salom omgezet van een stichting naar een vereniging, want een stichting kent geen leden.

Omdat het in de negentiende eeuw voor een vrouw niet mogelijk was zonder bruidsschat een goed huwelijk te sluiten, was dit een manier waarop de familie daarbij kon helpen. Iedereen zou bijdragen aan het goede doel, de uitkering van f 1000,- zou worden gedaan uit de opbrengst van het bijeen te brengen kapitaal. Het duurde tot 1899 voordat de eerste bruid aan de beurt was. Tot op de dag van vandaag keert Berith Salom deze bruidsgift uit. Ook kon uit deze opbrengst hulp worden verstrekt aan familieleden in behoeftige omstandigheden. Met name in de crisistijd van de jaren '30 was hieraan behoefte. Na de Tweede Wereldoorlog worden uit het fonds regelmatig renteloze studieleningen verschaft.

De eerste voorzitter van Berith Salom was Jacob, de oudste zoon van Salomon en Sara. Hij bleef deze functie vervullen tot zijn dood in 1899. De eerste jaren was er weinig activiteit te bespeuren in Berith Salom. Op de ledenvergadering van 1881 werd besproken wie recht had op het lidmaatschap: tot dan toe waren ook de schoonkinderen lid geweest. Dit werd nu afgeschaft. In 1885 werd een voorstel

ingediend dat bepaalde dat alleen wie ook joods getrouwd was, recht had op het lidmaatschap. Dit voorstel maakte veel discussie los, maar werd uiteindelijk aangenomen. Dit onderwerp, wie wel en wie geen lid kon zijn van Berith Salom, heeft tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw voor verdeeldheid gezorgd binnen de familie. Een aantal jaren bestonden zelfs twee verenigingen, tot in 1968 beide tot één club werden samengevoegd.

Feest: 150 jaar Berith Salom

En nu vieren wij het 150-jarig bestaan van Berith Salom, Salomon en Sara 200 jaar getrouwd! De vereniging houdt zich allang niet meer uitsluitend bezig met het verstrekken van een bruidsgift –al gebeurt dat nog steeds– maar organiseert voor de leden jaarlijks een familiedag en eens in de vijf jaar een groot lustrum in Twente. Ook dit jaar zullen de Spanjaards zich weer drie dagen lang naar hun stamland begeven. Rond de 250 afstammelingen van het gouden paar, waarvan een aantal elkaar nog nooit hebben ontmoet, zullen deze drie dagen voetballen tegen een team van BVV, met elkaar zingen, feestvieren, vergaderen (dat is statutair verplicht!) en veel, heel veel praten!

Boek

Ter gelegenheid van dit bijzondere feest komt een uniek boek uit over de wederwaardigheden van de uitgebreide familie Spanjaard, de fabriek in Borne en de familievereniging, geschreven door Paul Denekamp en Marianka Spanjaard: *Verweven met Twente De joodse fabrikantenfamilie Spanjaard (1800-2000)*, uitgegeven door de Walburg Pers.

Het boek beschrijft de opkomst en de ondergang van de fabriek, de positie van het bedrijf in Borne, de familieleden, hun activiteiten en hun leven in Borne en daarbuiten. Tevens wordt aandacht besteed aan enkele bekende kunstenaars met Spanjaard-wortels. Ook komen aan de orde de ontwikkeling van de familievereniging Berith Salom en de verspreiding van de klein- en achterkleinkinderen tot ver buiten Borne. Tot slot zien we hoe het de Spanjaard-nazaten tijdens de Tweede Wereldoorlog is vergaan en hoe in de periode daarna de overlevenden de draad weer oppakten en hun leven voortzetten, binnen of buiten Nederland.

Dit unieke boek bevat een groot aantal nooit eerder gepubliceerde bronnen. Hiervoor is uitgebreid geput uit persoonlijke brieven, documenten en levensverhalen en uit vele privé-archieven. Eén en ander is geïllustreerd met ruim 100 foto's en documenten waaronder vele uit de collecties van nazaten van Salomon en Sara.

Het boek is in iedere boekhandel verkrijgbaar.